

ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
FOUNDATION FOR ECONOMIC & INDUSTRIAL RESEARCH

[Title]

**Εκπαιδευτικές ανισότητες στην Ελλάδα:
Πρόσβαση στην τριτοβάθμια
εκπαίδευση και επιπτώσεις της κρίσης**

Σύνοψη αποτελεσμάτων και συμπεράσματα της μελέτης

Μάιος 2019

ΣΥΝΟΨΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν να εξετάσει την εξέλιξη των κοινωνικών χαρακτηριστικών των φοιτητών που εγγράφηκαν στα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης την περίοδο 2001-2014 και να διερευνήσει τις επιπτώσεις της κρίσης που ξέσπασε το 2009 στην πρόσβαση των φοιτητών και στην ισότητα των ευκαιριών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Ειδικότερα, στόχος της μελέτης ήταν να διερευνήσει τα παρακάτω ερωτήματα:

α) Ποιες συνθήκες πρόσβασης των φοιτητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με βάση την κοινωνική και μορφωτική οικογενειακή τους προέλευση επικρατούσαν στην Ελλάδα, μετά τη «μεγάλη διεύρυνση» της συμμετοχής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση που είχε διαμορφωθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 μέχρι την έναρξη της κρίσης;

β) Πώς η κρίση που ξέσπασε το 2009 και οι οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές που σημειώθηκαν στη διάρκειά της έχουν επηρεάσει την κοινωνική σύνθεση των φοιτητών και την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση;

γ) Πώς διαμορφώθηκε πριν από την κρίση και πώς επηρεάστηκε στη διάρκεια της η κοινωνική σύνθεση του φοιτητικού πληθυσμού στο εσωτερικό της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, μεταξύ διαφορετικών κατηγοριών ιδρυμάτων, της γεωγραφικής τους θέσης, των πεδίων σπουδών και των μεμονωμένων ιδρυμάτων κάθε τομέα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης;

δ) Πέρα από την κοινωνική και μορφωτική οικογενειακή προέλευση των φοιτητών, ποιες διαφορές φύλου επικρατούσαν πριν από την κρίση στην πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και πώς επηρεάστηκαν από την κρίση;

ε) Ποιες συνθήκες πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση επικρατούσαν πριν από την κρίση για τα παιδιά μεταναστών (δεύτερη γενιά) που είχαν εγκατασταθεί στην Ελλάδα πριν από την κρίση και πώς επηρεάστηκαν οι συνθήκες αυτές στη διάρκεια της κρίσης;

στ) Πώς η κρίση και οι επιπτώσεις της στην ιδιωτική κατανάλωση των νοικοκυριών επηρέασε τις επιλογές σπουδών των φοιτητών και, ειδικότερα, την επιλογή να σπουδάσουν στον τόπο τους;

Τα κυριότερα αποτελέσματα της μελέτης συνοψίζονται στα εξής:

Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των φοιτητών και η πρόσβασή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση υπέστησαν σημαντικές μεταβολές την περίοδο πριν και μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης, που συνδέονται με τους εξής κύριους παράγοντες:

α) τις μακροπρόθεσμες κοινωνικές μεταβολές στην Ελλάδα που συνεχίζονται και μετά την έναρξη της κρίσης,

β) την κρατική πολιτική για την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και τις μεταβολές της την περίοδο αυτή,

γ) τις επιπτώσεις της κρίσης.

Η έναρξη της κρίσης συμπίπτει χρονικά με την κατάργηση της «βάσης του 10» που, όπως τεκμηριώνει η παρούσα μελέτη, είχε σημαντικές επιπτώσεις στην πρόσβαση των φοιτητών

στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, την περίοδο που εφαρμόστηκε (2006-2009). Οι επιπτώσεις της κατάργησής της «βάσης του 2010» το 2010 στην πρόσβαση των φοιτητών εκτείνονται στην περίοδο της κρίσης που εξετάστηκε εδώ.

Επιπλέον, η περίοδος της οικονομικής κρίσης συμπίπτει με αλλαγές της κρατικής πολιτικής για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ορισμένες από αυτές συνδέονται άμεσα με την κρίση και τη διαχείρισή της, ενώ άλλες δεν μπορούν να ενταχθούν στο πλαίσιο αυτό. Στις πρώτες συμπεριλαμβάνονται ιδίως η αναδιάρθρωση της ανώτατης εκπαίδευσης, και ιδιαίτερα των ΤΕΙ, που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του σχεδίου «Αθηνά» (2013), καθώς και η ανακατανομή θέσεων εισαγωγής από τα ΤΕΙ στα πανεπιστήμια μετά την εφαρμογή του σχεδίου «Αθηνά» (2013-2014). Σε αυτές μπορούν επίσης να συμπεριληφθούν η μείωση του αριθμού των τμημάτων ΤΕΙ (κατά 25), που πραγματοποιήθηκε το 2011 και η αντίστοιχη μείωση των θέσεων εισαγωγής, αλλά και η επαναφορά τους το 2012, με αύξηση των θέσεων εισαγωγής. Στις δεύτερες μπορούν να συμπεριληφθούν η κατάργηση των καθεστώτος μετεγγραφών των φοιτητών (2010-2011) και η επαναφορά τους από το 2012 και έπειτα, καθώς και οι αλλαγές στο σύστημα εισαγωγής που εισήχθησαν το 2010, το 2012 και το 2014 και μετέβαλαν τις δυνατότητες επιλογών των υποψηφίων φοιτητών και την εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Συνεπώς, οι μεταβολές στην κάθετη (συγκριτικά με τον ευρύτερο πληθυσμό) και οριζόντια (εντός του συστήματος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης) ανισότητα πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση που καταγράφονται στη διάρκεια της κρίσης συνδέονται είτε έμμεσα με την κρίση, μέσω της κρατικής πολιτικής της περιόδου αυτής, είτε άμεσα μέσω των επιπτώσεων της κρίσης στα νοικοκυριά. Δεν μπορούν όμως όλες οι μεταβολές που καταγράφονται στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης την περίοδο μετά την έναρξη της κρίσης να αποδοθούν στην κρίση και τις επιπτώσεις της. Ούτε είναι εφικτό, στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης να διακριθεί η ανεξάρτητη επίπτωση των μεταβολών που συνδέονται με την κρίση και τη διαχείρισής της στις μεταβολές στην πρόσβαση φοιτητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση που καταγράφονται εδώ.

Κοινωνικές μεταβολές και επιπτώσεις της κρίσης στη κοινωνική σύνθεση φοιτητικού πληθυσμού

Η μελέτη έδειξε ότι σημαντική επίδραση στην εξέλιξη των κοινωνικών χαρακτηριστικών των φοιτητών, την εξεταζόμενη περίοδο (2001-2014) είχαν, καταρχάς, οι κοινωνικές μεταβολές που σημειώθηκαν και μετέβαλαν σημαντικά το επίπεδο εκπαίδευσης και την απασχόληση στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες. Ειδικότερα, η άνοδος του επιπέδου εκπαίδευσης του συνολικού πληθυσμού, που έχει σημειωθεί στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες, και ιδιαίτερα από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, αντανakλάται στη μεταβαλλόμενη σύνθεση της οικογενειακής προέλευσης των φοιτητών, τόσο στην πλευρά του επιπέδου εκπαίδευσης του πατέρα όσο και της μητέρας. Μεταξύ 2001 και 2014 μειώθηκαν τα ποσοστά φοιτητών με γονείς με εκπαίδευση στο Δημοτικό (από 20,1% σε 8,8% από τη μεριά του πατέρα, και από 22,2% σε 6,6% από τη μεριά της μητέρας), το Γυμνάσιο και όσοι δεν είχαν τελειώσει το Δημοτικό. Αντίθετα, αυξήθηκαν σημαντικά τα αντίστοιχα ποσοστά φοιτητών με γονείς αποφοίτους Λυκείου (από 30,5% σε 38,8% από τη μεριά του πατέρα και από 39,7% σε 42,9% από τη μεριά της μητέρας), τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (από 30,3% σε 33,1% από τη μεριά του πατέρα και από 23,7% σε 35,6% από τη μεριά της μητέρας) και

μεταπτυχιακού/διδακτορικού (από 3,9% σε 6,2% από τη μεριά του πατέρα και από 1,8% σε 4,6% από τη μεριά της μητέρας).

Επιπλέον, σημαντική επίδραση στην κοινωνική σύνθεση των φοιτητών είχε η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην απασχόληση που έχει σημειωθεί τις τελευταίες δεκαετίες στην Ελλάδα, καθώς και οι επιπτώσεις της κρίσης στην απασχόληση και την αύξηση της ανεργίας που σημειώθηκε από το 2010 και έπειτα. Ειδικότερα, καταγράφεται ραγδαία υποχώρηση του ποσοστού φοιτητών με μη οικονομικά ενεργή μητέρα (από 44,8% το 2001 σε 23,2% το 2014), που αντανάκλα την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην απασχόληση τις τελευταίες δεκαετίες. Η επίδραση της κρίσης αντανάκλαται ιδιαίτερα στη σημαντική αύξηση του μεριδίου φοιτητών με άνεργη μητέρα (από 1,2% το 2001 σε 9,4% το 2014) ή πατέρα (από 0,8% το 2001 σε 5,8% το 2014).

Ως αποτέλεσμα, η μελέτη κατέγραψε τη διαχρονική τάση αύξησης του ποσοστού φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που προέρχονται από οικογένειες με υψηλό και πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο, με αντίστοιχη μείωση στις οικογένειες με μεσαίο κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο. Η τάση αυτή φαίνεται να ενισχύθηκε στη διάρκεια της κρίσης. Ειδικότερα, το ποσοστό φοιτητών από οικογένειες με υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο αυξήθηκε (σε 45,6% το 2014, από 42,3% το 2011 και 36,3% το 2001). Αντίστοιχα, αυξήθηκε και το ποσοστό φοιτητών από οικογένειες με πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο (από 2,1% το 2001 σε 3,4% το 2011 και 4,7% το 2014). Αντίστροφα, το ποσοστό φοιτητών από οικογένειες με μεσαίο κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο μειώθηκε (42,5% το 2014 από 47,1% το 2011 και 52,1% το 2001). Το ποσοστό φοιτητών από οικογένειες με χαμηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο ακολούθησε πτωτική τάση την περίοδο 2001-2008 (από 9,5% σε 6,3%), ωστόσο αυτή η τάση ανακόπτεται κατά τη διάρκεια της κρίσης, όταν αυτό το ποσοστό παραμένει στο εύρος 6,4%-7,8%.

Η κρατική πολιτική για την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και οι επιπτώσεις της κρίσης

Εφόσον η τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα ελέγχεται και ρυθμίζεται ουσιαστικά αποκλειστικά από το κράτος, η πρόσβαση των φοιτητών επηρεάζεται έντονα από την κρατική πολιτική για την επέκταση και την γεωγραφική διάρθρωση των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και την κρατική πολιτική για την επιλογή και εισαγωγή των φοιτητών, την κατανομή των θέσεων εισαγωγής στις επιμέρους πεδία σπουδών και τη γεωγραφική τους κατανομή. Η παρούσα μελέτη δείχνει ότι η κρατική πολιτική που ασκήθηκε την εξεταζόμενη περίοδο αποτέλεσε σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα για την πρόσβαση των φοιτητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και την κοινωνική τους σύνθεση.

Ειδικότερα, ύστερα από μια περίοδο μεγάλης διεύρυνσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και αύξησης των θέσεων εισαγωγής σε αυτήν (1993-2005)¹, η αρχική εισαγωγή (από το 2006) της «βάσης του 10», καθώς και η κατάργησή της στη συνέχεια (2010) επηρέασαν την συνολική πρόσβαση των φοιτητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και την κοινωνική τους σύνθεση. Η επιρροή ήταν εμφανής στα ΤΕΙ, καθώς μειώθηκε σημαντικά η συμμετοχή σε αυτά ιδιαίτερα φοιτητών με μεσαίο και χαμηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο γονέων. Ως αποτέλεσμα, τα

¹ Βλέπε IOBE, 2017.

συνολικά ποσοστά των φοιτητών που προέρχονται από οικογένειες με υψηλό και πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο αυξήθηκαν την περίοδο 2006-2009, σε σύγκριση με τα προγενέστερα έτη και με το 2010, ενώ αντίθετα μειωμένα είναι τα ποσοστά φοιτητών με μεσαίο και χαμηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο τη συγκεκριμένη περίοδο.

Επιπλέον, η «βάση του 10» είχε αρνητική επίδραση στην πρόσβαση των ανδρών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η οποία εμφανίζεται μειωμένη την περίοδο 2006-2009. Ειδικότερα, το ποσοστό γυναικών στις εγγραφές φοιτητών κυμάνθηκε μεταξύ 57%-58% την συγκεκριμένη περίοδο, από περίπου 54% την περίοδο 2001-2004. Το ποσοστό γυναικών υποχώρησε απότομα το 2010, όταν καταργήθηκε η «βάση του 10», σε 52,7% και έκτοτε διακυμαίνεται, με πτωτική τάση, μεταξύ 53,0%-55,5%. Η «βάση του 10» είχε, ακόμη, επίπτωση ως προς το σχολείο αποφοίτησης των φοιτητών, καθώς μέχρι το 2005 το ποσοστό των φοιτητών που είχε αποφοιτήσει από ιδιωτικό λύκειο, δεν υπερβαίνει το αντίστοιχο στους αποφοίτους δημόσιου λυκείου, μεταξύ 2006-2009 διαμορφώνεται θετική διαφορά (8,1% έναντι 6,6%), η οποία διατηρήθηκε έως το 2010, όταν καταργήθηκε η «βάση του 10».

Η εφαρμογή της βάσης του 10 επηρέασε, ακόμη, την επίδραση ορισμένων χαρακτηριστικών των φοιτητών στην πιθανότητα φοίτησης σε πανεπιστήμιο έναντι της πιθανότητας φοίτησης σε άλλα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, η θετική επίδραση της αποφοίτησης από το ιδιωτικό σχολείο στην πιθανότητα φοίτηση σε πανεπιστήμιο υποχώρησε (από 14,5% την περίοδο 2001-2005 σε 14,2% την περίοδο 2006-2009), ενώ η αρνητική επίδραση για τους μετανάστες ισχυροποιήθηκε (από -16,1% σε -18,5%). Την περίοδο εφαρμογής της βάσης του 10, καταγράφηκε επίσης μείωση των ανισοτήτων ως προς την επίδραση του κοινωνικό-μορφωτικού επιπέδου (από 41,6% σε 31,3% για το πολύ υψηλό και από 39,1% σε 32,9% στο υψηλό επίπεδο), της εργασίας (από -12,8% σε -7,9%), της εντοπιότητας (από 13,5% σε 8,4%) και του φύλου (από -15,5% σε -14,6% για τους άνδρες).

Ανισότητες στην πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με βάση την οικογενειακή προέλευση των φοιτητών και επιπτώσεις της κρίσης

Η μελέτη κατέγραψε σημαντικές ανισότητες στην εκπροσώπηση φοιτητών με διαφορετικά κοινωνικά χαρακτηριστικά οικογενειακής προέλευσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ειδικότερα, συγκρίνοντας τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των φοιτητών με τα χαρακτηριστικά αυτά στον ευρύτερο πληθυσμό (κάθετη ανισότητα), προέκυψε ότι στην εξεταζόμενη περίοδο (2001-2014) η διαφορά στο ποσοστό των φοιτητών με γονείς υψηλού και πολύ υψηλού επιπέδου απασχόλησης διευρύνθηκε τόσο στην πλευρά του πατέρα (από -2,1 π.μ. το 2001 σε 2,4 π.μ. το 2011 και 5,6 π.μ. το 2014) όσο και στην πλευρά της μητέρας (από 4,9 π.μ. σε 7,5 π.μ. και 11,1 π.μ.). Αντίστοιχα, διευρύνθηκε η αρνητική διαφορά στο ποσοστό φοιτητών με γονείς χαμηλού και πολύ χαμηλού επιπέδου απασχόλησης, στην πλευρά του πατέρα (από -23,1 π.μ. το 2001 σε -16,4 π.μ. το 2011 και -21,0 π.μ. το 2014) και την πλευρά της μητέρας (από -18,5 π.μ. σε -18,2 π.μ. και -22,1 π.μ.). Αντίστοιχες ανισότητες καταγράφονται και ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης, καθώς η απόκλιση μεταξύ του ποσοστού φοιτητών με πατέρα απόφοιτο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (συμπεριλαμβανομένων και των κατόχων μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου) και ευρύτερου πληθυσμού μειώθηκε από 14,4 ποσοστιαίες μονάδες το 2006 σε 9,9 π.μ. το 2009, για να ανέλθει και πάλι σε 13,2 π.μ. το 2014. Αντίστοιχα στην πλευρά της μητέρας, η απόκλιση μειώνεται από 10,8 π.μ. το 2006 σε 9,0 π.μ. το 2009, αλλά αυξήθηκε μετά σε 13,6 π.μ. το 2014.

Η μελέτη έδειξε, ακόμη, την άνιση εκπροσώπηση φοιτητών με διαφορετικά κοινωνικά χαρακτηριστικά στο εσωτερικό της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης φοιτητών (οριζόντια ανισότητα), καθώς και τις μεταβολές τους μετά την έναρξη της κρίσης (2010-2014). Συγκεκριμένα, εξετάζοντας την εξέλιξη της πρόσβασης των φοιτητών στο εσωτερικό της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (κατηγορίες ιδρυμάτων, πεδία σπουδών, γεωγραφική θέση ιδρυμάτων, μεμονωμένα ιδρύματα) η μελέτη διαπίστωσε σημαντικές ανισότητες μεταξύ φοιτητών με διαφορετικά χαρακτηριστικά, καθώς και σημαντικές μεταβολές μετά την έναρξη της κρίσης.

Ειδικότερα, η μελέτη κατέγραψε σημαντική και διαχρονική διαφορά στην κοινωνικό-μορφωτική οικογενειακή προέλευση των φοιτητών μεταξύ πανεπιστημιακών και άλλων ιδρυμάτων. Περισσότεροι από τους μισούς φοιτητές των πανεπιστημίων (53,3%) προήλθαν (το 2014) από οικογένειες με υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο, έναντι 30,2% στα ΤΕΙ και 31,6% στους φοιτητές των λοιπών ιδρυμάτων. Επιπλέον, στα πανεπιστήμια είναι υψηλότερο το ποσοστό των φοιτητών που προήλθε (το 2014) από οικογένειες πολύ υψηλού κοινωνικό-μορφωτικού επιπέδου (6,4%) έναντι μόλις 1,3% στα ΤΕΙ και 1,1% στα λοιπά ιδρύματα. Αντίστοιχα, στα ΤΕΙ και τα λοιπά ιδρύματα περισσότεροι φοιτητές προήλθαν (το 2014) από οικογένειες μεσαίου (56,1% και 55,9%) και χαμηλού (12,4% και 11,5%) κοινωνικό-μορφωτικού επιπέδου.

Αυξήθηκε η διαφορά στο ποσοστό φοιτητών με πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο στα πανεπιστήμια σε σχέση με τα υπόλοιπα ιδρύματα από 2,2 π.μ. το 2001 σε 3,7 π.μ. το 2010 και 5,1 π.μ. το 2014. Η αύξηση της διαφοράς υπέρ των πανεπιστημίων παρατηρείται τόσο στην πλευρά του κοινωνικό-μορφωτικού επιπέδου του πατέρα (σε 3,7 π.μ. το 2014, από 2,7 π.μ. το 2010), όσο και της μητέρας (σε 2,3 π.μ. το 2014, από 1,7 π.μ. το 2010). Η απόκλιση ως προς το πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο διατηρείται και όταν εξετάζεται χωριστά το επίπεδο εκπαίδευσης και το επίπεδο απασχόλησης των γονέων.

Αντίθετα με τα πανεπιστήμια, οι διαφορές στο κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο μεταξύ των φοιτητών ΤΕΙ και λοιπών ιδρυμάτων εξαλείφονται διαχρονικά. Συγκρίνοντας το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο οικογενειακής προέλευσης φοιτητών μεταξύ των ΤΕΙ και των λοιπών επαγγελματικών σχολών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, παρατηρείται σύγκλιση σε επίπεδο νοικοκυριού που αποτυπώνεται τόσο στην πλευρά του πατέρα, όσο και της μητέρας. Συγκεκριμένα, η διαφορά στο χαμηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο μεταξύ αυτών των δυο κατηγοριών ιδρυμάτων μειώνεται στην πλευρά του πατέρα από -11,2 π.μ. το 2001 σε 1,3 π.μ. το 2014. Αντίστοιχα, στην πλευρά της μητέρας, η διαφορά μειώνεται από -14,2 π.μ. το 2001 σε -1,1 π.μ. το 2014.

Με βάση την ανάλυση των στοιχείων για την περίοδο 2001-2014, οι φοιτητές με γονείς πολύ υψηλού κοινωνικό-μορφωτικού επιπέδου έχουν κατά 36,7% υψηλότερη πιθανότητα να σπουδάσουν σε πανεπιστήμιο, παρά σε ΤΕΙ ή στις λοιπές επαγγελματικές σχολές, σε σύγκριση με τους φοιτητές με χαμηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο γονέων. Λίγο χαμηλότερο είναι το προβάδισμα σε όρους πιθανότητας φοίτησης σε πανεπιστήμιο (+36,2%) για τους φοιτητές με υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο γονέων, ενώ στο μεσαίο κοινωνικό-μορφωτικό στρώμα η πιθανότητα είναι αυξημένη κατά 13,5%. Αντίστροφα, η πιθανότητα κάποιος φοιτητής να σπουδάξει σε ΤΕΙ είναι μειωμένη στα μεσαία και ανώτερα επίπεδα κοινωνικό-μορφωτικού επιπέδου. Η πιθανότητα φοίτησης σε πανεπιστήμιο

επηρεάζεται εντονότερα από το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας σε σύγκριση με την εκπαίδευση του πατέρα. Αντίθετα, ισχυρότερος είναι ο ρόλος του επαγγέλματος του πατέρα σε σύγκριση με το επάγγελμα της μητέρας στην πιθανότητα φοίτησης σε πανεπιστήμιο.

Μετά την έναρξη της κρίσης και τις μεταβολές της κρατικής πολιτικής που σημειώθηκαν μεταξύ 2010-2014 παρατηρούνται μεταβολές στις ανισότητες πρόσβασης των φοιτητών στις διαφορετικές κατηγορίες ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ειδικότερα, στα πανεπιστήμια, το ποσοστό φοιτητών με υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο γονέων μειώθηκε σε σχέση με τα ΤΕΙ και τα λοιπά ιδρύματα (23,1 π.μ. το 2014 από 25,6 π.μ. το 2010), ενώ εκείνο με πολύ υψηλό επίπεδο αυξήθηκε (από 2,2 π.μ. το 2001 σε 3,7 π.μ. το 2010 και 5,1 π.μ. το 2014). Στη διάρκεια της κρίσης η επίδραση του κοινωνικό-μορφωτικού επιπέδου γονέων στη πιθανότητα φοίτησης σε πανεπιστήμιο εξασθένησε. Η επίδραση στο πολύ υψηλό επίπεδο μειώθηκε από 41,4% το 2010 σε 29,8% το 2014, ενώ στο υψηλό επίπεδο η επίδραση υποχώρησε σε 30,8% το 2014, από 37,0% το 2010.

Ανισότητες στην πρόσβαση στα κεντρικά και περιφερειακά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Η μελέτη διαπίστωσε, επίσης, ανισότητες με βάση την οικογενειακή προέλευση των φοιτητών στη πρόσβασή τους σε κεντρικά (Αθήνα και Θεσσαλονίκη) και περιφερειακά πανεπιστήμια, καθώς το ποσοστό φοιτητών με υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο γονέων ανήλθε στο 56,7% στα κεντρικά πανεπιστήμια, κατά 6,5 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα σε σύγκριση με τα ιδρύματα της περιφέρειας. Επιπλέον, οι φοιτητές με πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο γονέων έχουν κατά 10,3% υψηλότερη πιθανότητα να σπουδάσουν σε κεντρικό πανεπιστημιακό ίδρυμα. Αυξημένη είναι η πιθανότητα και για τους φοιτητές με υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο γονέων (9,0%). Πολύ υψηλή (κατά 50,6%) είναι η επίδραση στην πιθανότητα για τους φοιτητές που προέρχονται από τα δυο μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. Ειδικότερα, το ποσοστό φοιτητών που προέρχονται από τον ίδιο νομό ανέρχεται σε 58,5% στα κεντρικά πανεπιστήμια και σε μόλις το 11,2% στα πανεπιστημιακά ιδρύματα της περιφέρειας.

Αντίστοιχες είναι οι συσχετίσεις των κοινωνικών χαρακτηριστικών και με τη φοίτηση σε κεντρικά ΤΕΙ. Το ποσοστό φοιτητών με υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο γονέων ανήλθε σε 34,8% στα κεντρικά ΤΕΙ και σε 28,2% στα ΤΕΙ της περιφέρειας το 2014. Η πιθανότητα να σπουδάσει ένας φοιτητής σε κάποιο κεντρικό ΤΕΙ αυξάνεται κατά 13,8% όταν οι γονείς του έχουν υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο.

Διαχρονικά, η επίδραση του κοινωνικό-μορφωτικού επιπέδου στη δυνατότητα φοίτησης σε κεντρικό πανεπιστήμιο ενισχύεται. Στη διάρκεια της κρίσης, η μεγαλύτερη αύξηση προέρχεται από το πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο, όπου η επίδραση μεταβάλλεται από 14,9% το 2010 σε 15,2% το 2014.

Ανισότητες οικογενειακής προέλευσης φοιτητών και πεδία σπουδών

Σημαντικές διαφορές διαπιστώνονται με βάση την προέλευση των φοιτητών ως προς τα πεδία σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Αυξημένα ποσοστά φοιτητών με πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο γονέων παρατηρούνται στις πανεπιστημιακές σχολές ιατρικής (10,7% κατά μέσο όρο την περίοδο 2001-2014), μηχανικών (8,5%) και νομικής (7,7%). Απομονώνοντας τις συσχετίσεις με τα λοιπά κοινωνικά χαρακτηριστικά, προκύπτει

ότι το πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο έχει την ισχυρότερη θετική επίδραση στην πιθανότητα φοίτησης στις σχολές μηχανικών (27,2%), ιατρικής (20,2%) και νομικής (11,9%). Μικρότερη, αλλά θετική και στατιστικά σημαντική είναι η επίδραση και στις άλλες επιστήμες υγείας (2,3%), στις φυσικομαθηματικές επιστήμες (2,1%) και στα τμήματα καλών τεχνών (2,1%). Η μεγαλύτερη αρνητική συσχέτιση του κοινωνικό-μορφωτικού επιπέδου με την πιθανότητα φοίτησης παρατηρείται στις φιλοσοφικές σχολές (-6,8% για τα ανώτατα κοινωνικό-μορφωτικά στρώματα).

Στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, φαίνεται να εντείνονται μόνο ελαφρώς οι ανισότητες στην πρόσβαση στις σχολές ιατρικής και νομικής, ενώ υποχωρούν οι αντίστοιχες ανισότητες στους μηχανικούς. Ειδικότερα, η επίδραση στην πιθανότητα φοίτησης για τους φοιτητές που προέρχονται από οικογένειες με πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο γονέων αυξάνεται με την κρίση στην ιατρική από 18,1% σε 22,7%. Αντίστοιχα, αυξάνεται η πιθανότητα φοίτησης στις σχολές νομικής (από 12,2% σε 13,1%), ενώ μειώνεται στους μηχανικούς (από 28,7% σε 25,7%). Επιπλέον, στη διάρκεια της κρίσης αυξήθηκε η πιθανότητα φοίτησης στις σχολές Γεωπονικής για τους φοιτητές που προέρχονται από το μεσαίο, υψηλό και πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο γονέων, που σημαίνει ότι με την κρίση η σύνθεση των φοιτητών μετατοπίστηκε προς τα ανώτερα στρώματα, ελέγχοντας για τις μεταβολές στα άλλα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Αξίζει να σημειωθεί ακόμα ότι στις σχολές πληροφορικής στη διάρκεια της κρίσης ενισχύθηκε η προέλευση φοιτητών μεσαίου οικογενειακού επιπέδου, ενώ πριν από την κρίση υπερίσχυαν οι φοιτητές υψηλού επιπέδου οικογενειακής προέλευσης.

Στα ΤΕΙ, οι διαφορές στα κοινωνικά χαρακτηριστικά των φοιτητών ανάλογα με το πεδίο σπουδών είναι λιγότερο εμφανείς. Το ποσοστό φοιτητών με υψηλό και πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο γονέων είναι υψηλότερο στις γραφικές – καλλιτεχνικές σπουδές (48,9% και 4,2% αντίστοιχα κατά μέσο όρο την περίοδο 2001-2014). Αυξημένα ποσοστά φοιτητών με τα συγκεκριμένα κοινωνικά χαρακτηριστικά παρατηρούνται και στα τμήματα εφαρμογών πληροφορικής και επικοινωνιών (31,5% με υψηλό και 1,3% με πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο γονέων). Αντίθετα, στατιστικά σημαντικά μικρότερο ποσοστό φοιτητών με υψηλό και πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο καταγράφεται στα τμήματα οικονομίας και διοίκησης, επαγγελματών υγείας – πρόνοιας και τεχνολογίας γεωπονίας – αγροτικής παραγωγής – τροφίμων, με σχετικά μικρές διαφορές μεταξύ αυτών των πεδίων.

Σε όρους πιθανότητας φοίτησης, αυξημένη επίδραση του πολύ υψηλού κοινωνικό-μορφωτικού επιπέδου σημειώνεται στα τμήματα γραφικών-καλλιτεχνικών σπουδών (κατά 6,9%) και σε αρκετά λιγότερο βαθμό στις εφαρμογές πληροφορικής – επικοινωνιών (2,5%), ενώ αρνητική είναι η επίδραση στα τμήματα επαγγελματών υγείας (-3,0%), οικονομίας – διοίκησης (-3,0%) και τεχνολογίας γεωπονίας – τροφίμων (-1,5%).

Στη διάρκεια της κρίσης σημειώθηκαν μεταβολές διαφορετικής κατεύθυνσης στη σχέση της οικογενειακής προέλευσης με τις πιθανότητες φοίτησης σε συγκεκριμένα πεδία σπουδών στα ΤΕΙ (τεχνολογίας γεωπονίας, αγροτικής παραγωγής & τροφίμων, οικονομίας & διοίκησης, εφαρμογών πληροφορικής-επικοινωνίας, εκπαιδευτικών τεχνολογίας).

Στις λοιπές επαγγελματικές σχολές, η φοίτηση στις ακαδημίες του Εμπορικού Ναυτικού είναι λιγότερο πιθανή για τα ανώτερα κοινωνικό-μορφωτικά στρώματα. Τα Τουριστικά

επαγγέλματα είναι το μόνο πεδίο όπου το κοινωνικά χαρακτηριστικά προέλευσης δεν επιδρούν στην πιθανότητα φοίτησης, ενώ στις Εκκλησιαστικές σχολές η προέλευση των φοιτητών από υψηλά και πολύ υψηλά κοινωνικά επίπεδα έχει θετική επίδραση (κατά 5,8% και 6,1% αυξημένη πιθανότητα φοίτησης για τους φοιτητές με ανώτερο και ανώτατο κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο αντίστοιχα).

Ανισότητες οικογενειακής προέλευσης φοιτητών και μεμονωμένα ιδρύματα

Σημαντικές διαφορές διαπιστώθηκαν στην οικογενειακή κοινωνικό-μορφωτική προέλευση των φοιτητών και στα συγκεκριμένα ιδρύματα που φοιτούν. Ειδικότερα, στο ΕΜΠ το 10,5% (κατά μέσο όρο την περίοδο 2001-2014) των φοιτητών προέρχονται από οικογένειες με πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο. Το αντίστοιχο ποσοστό στο Πολυτεχνείο Κρήτης ανέρχεται σε 7,1%. Ανάμεσα στα ιδρύματα που προσφέρουν ευρύ φάσμα πεδίων σπουδών, το υψηλότερο ποσοστό φοιτητών από το υψηλότερο κοινωνικό-μορφωτικό στρώμα της κοινωνίας καταγράφεται στο ΕΚΠΑ (5,1%). , Ελέγχοντας για την επίδραση άλλων παραγόντων, το υψηλό και πολύ υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό υπόβαθρο των φοιτητών αυξάνει σημαντικά την πιθανότητα φοίτησης στο ΕΜΠ (+1,8% και +5,1% αντίστοιχα), στο ΑΠΘ (+4,3% και +5,1%), στο Πανεπιστήμιο Πατρών (+2,8% και +4,1%) και στο Πολυτεχνείο Κρήτης (+0,9% και +2,1%).

Στα ΤΕΙ, η ομοιογένεια μεταξύ των ιδρυμάτων είναι μεγαλύτερη από εκείνη μεταξύ των πανεπιστημίων, ενώ η επίδραση των κοινωνικών χαρακτηριστικών φαίνεται να έχει έντονα γεωγραφικό χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, το υψηλότερο ποσοστό φοιτητών με υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο καταγράφεται στα ΤΕΙ Αθήνας (33,3% κατά μέσο όρο την περίοδο 2001-2014), Πειραιά (32,8%) και Θεσσαλονίκης (29,7%). Το υψηλό κοινωνικό-μορφωτικό επίπεδο των γονέων συνεισφέρει θετικά κυρίως στην πιθανότητα φοίτησης στο ΤΕΙ Αθήνας (αύξηση κατά 3,9%), με μικρότερες αλλά στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στα ΤΕΙ Κρήτης (1,5%), και ΤΕΙ Θεσσαλονίκης (1,4%). Η θετική επιρροή του πολύ υψηλού επιπέδου περιορίζεται στα ΤΕΙ Αθήνας (6,9%) και Θεσσαλονίκης (3,8%).

Τέλος, μικρότερες ανισότητες οικογενειακής προέλευσης παρατηρούνται μεταξύ των λοιπών επαγγελματικών σχολών. Η πιθανότητα φοίτησης αυξάνεται με στατιστικά σημαντικό τρόπο όταν το επίπεδο γονέων είναι πολύ υψηλό στη Δραματική Σχολή Κρατικού Θεάτρου Βόρειας Ελλάδας (+5,5%) και στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Θεσσαλονίκης (+3,1%).

Ανισότητες φύλου στην πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Η μελέτη κατέγραψε σημαντικές διαφορές φύλου στην πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση την εξεταζόμενη περίοδο με τις φοιτήτριες να ξεπερνούν τους φοιτητές διαχρονικά, με τάσεις αύξησης τους πριν από την κρίση και μείωσής τους μετά την έναρξη της κρίσης (από 54,1% του συνόλου οι φοιτήτριες αυξήθηκαν σε 58,0% το 2008, αλλά μειώθηκαν σε 53% το 2014).

Επιπλέον, σημαντικές διαφορές φύλου καταγράφονται στο εσωτερικό της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (οριζόντια ανισότητα). Ειδικότερα, το ποσοστό των ανδρών ανέρχεται σε μόλις 42,9% στα πανεπιστήμια το 2014 (από 40,0% το 2010 και 39,3% το 2001), έναντι 53,6% στα ΤΕΙ (από 54,6% το 2010 και 52,0% το 2001) και 80,4% στα λοιπά ιδρύματα (από 82,0% το 2010 και 85,8% το 2001). Η πιθανότητα φοίτησης σε πανεπιστήμιο έναντι των άλλων ιδρυμάτων είναι μειωμένη για τους άνδρες (-15,5% μεταξύ 2001-2005) αλλά στη διάρκεια της κρίσης

σημειώθηκε μείωση των ανισοτήτων φύλου και εξασθένιση της επιρροής του ως παράγοντα ανισοτήτων.

Το φύλλο επιδρά και στη φοίτηση σε κεντρικά και περιφερειακά πανεπιστήμια, καθώς το 2014 το ποσοστό ανδρών ανήλθε σε 42,5% στα κεντρικά πανεπιστήμια, έναντι 43,3% στα ιδρύματα της περιφέρειας. Σε όρους πιθανότητας μειωμένη πιθανότητα φοίτησης σε κεντρικά πανεπιστήμια αντιμετωπίζουν οι άνδρες (-3,2% μεταξύ 2001-2014) έναντι των γυναικών. Στη διάρκεια της κρίσης ενισχύεται η αρνητική επίδραση στην πιθανότητα φοίτησης σε κεντρικό πανεπιστήμιο για τους άνδρες (από -1,5% το 2010 σε -3,4% το 2014). Επιπλέον, το ποσοστό ανδρών είναι υψηλότερο στα ΤΕΙ της περιφέρειας (56,3% έναντι 47,2% στα κεντρικά ΤΕΙ το 2014), ενώ σε όρους πιθανότητας, οι άνδρες αντιμετωπίζουν χαμηλότερη πιθανότητα έναντι των γυναικών να σπουδάσουν σε κεντρικά ΤΕΙ (-5,3%).

Το φύλλο επίσης επιδρά στην εντοπιότητα σε κεντρικά ΤΕΙ καθώς αυξάνει την πιθανότητα για τους άνδρες (3,6%). Στη διάρκεια της κρίσης, η επιρροή του φύλου στην πιθανότητα εντοπιότητας στη φοίτηση σε κεντρικά ΤΕΙ υπερδιπλασιάστηκε (από 2,1% το 2010 σε 5,5% το 2014). Αυξημένη είναι η πιθανότητα εντοπιότητας στα περιφερειακά ΤΕΙ για τους άνδρες (1,4%).

Σημαντικές διαφορές φύλου καταγράφονται και μεταξύ των πεδίων σπουδών στα πανεπιστήμια. Αυξημένα ποσοστά ανδρών καταγράφονται στις σχολές πληροφορικής – επικοινωνίας (77,8% το 2014) και μηχανικών (63,5%) στα πανεπιστήμια. Ελέγχοντας για την επίδραση άλλων κοινωνικών χαρακτηριστικών, οι άνδρες έχουν αυξημένη πιθανότητα φοίτησης σε σχολές μηχανικών (12,7%), οικονομικών επιστημών – διοίκησης επιχειρήσεων (5,8%), πληροφορικής – επικοινωνίας (5,1%) και φυσικομαθηματικών επιστημών (4,1%).

Μεταξύ των πεδίων τεχνολογικών σπουδών, το μεγαλύτερο ποσοστό ανδρών φοιτητών συγκεντρώνουν τα τμήματα τεχνολογικών εφαρμογών (78,1% το 2014). Ακολουθούν τα τμήματα εφαρμογών πληροφορικής – επικοινωνιών (73,6%) και εκπαιδευτικών τεχνολογίας (73,1%). Αντίθετα, τα μικρότερα ποσοστά ανδρών συγκεντρώνουν τα τμήματα επαγγελματιών υγείας – πρόνοιας (μόλις 20,3%) και γραφικών – καλλιτεχνικών σπουδών (30,0%). Αντίστοιχα, η πιθανότητα φοίτησης σε τεχνολογικές εφαρμογές είναι αυξημένη κατά 26,1% για τους άνδρες, ενώ στα επαγγέλματα υγείας – πρόνοιας η πιθανότητα φοίτησης για τους άνδρες είναι μειωμένη κατά 22%. Στις λοιπές επαγγελματικές σχολές το φύλο επιδρά καθώς αυξάνεται για τους άνδρες η πιθανότητα φοίτησης στις Ακαδημίες Εμπορικού Ναυτικού.

Σε επίπεδο μεμονωμένων πανεπιστημίων, το υψηλότερο ποσοστό ανδρών καταγράφεται το 2014 στα πολυτεχνικά ιδρύματα και συγκεκριμένα στο Πολυτεχνείο Κρήτης (66,1%) και στο ΕΜΠ (65,3%). Ακολουθούν πανεπιστήμια με σχετική εξειδίκευση σε οικονομικές σπουδές – το Πανεπιστήμιο Πειραιώς με 57,6% και το ΟΠΑ με 55,4%. Από την άλλη πλευρά, το χαμηλότερο ποσοστό ανδρών καταγράφεται στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών (22,6%). Σε όρους πιθανοτήτων φοίτησης, η υψηλότερη θετική επίδραση για τους άνδρες καταγράφεται στο ΕΜΠ (2,2%) και στο Πανεπιστήμιο Πατρών (2,0%), ενώ η εντονότερη αρνητική επίδραση παρατηρείται στο ΕΚΠΑ (-6,0%).

Στα ΤΕΙ, το υψηλότερο ποσοστό ανδρών καταγράφεται το 2014 στην ΑΣΠΑΙΤΕ (73,1%) και στο ΤΕΙ Πειραιά (72,3%). Αντίθετα, το μικρότερο ποσοστό παρατηρείται στα ΤΕΙ Αθήνας (36,1%) και Ηπείρου (40,0%). Αντίστοιχα, την υψηλότερη θετική επίδραση στην πιθανότητα φοίτησης

έχουν οι άνδρες στα ΤΕΙ Πειραιά (1,9%) και Δυτικής Μακεδονίας (1,5%), ενώ αρνητικότερη είναι η επίδραση για τους άνδρες στα ΤΕΙ Αθήνας (-5,5%), Ηπείρου (-3,3%) και Θεσσαλονίκης (-2,3%).

Ανισότητες στην πρόσβαση μεταναστών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Η μελέτη έδειξε ότι το ποσοστό αλλοδαπών φοιτητών που είναι απόφοιτοι ελληνικών λυκείων σημείωσε σημαντική αύξηση την περίοδο πριν από την κρίση (από 1,1% το 2001 σε 3,6% το 2010). Η οικονομική κρίση όμως επέδρασε σημαντικά στην πρόσβαση των αλλοδαπών φοιτητών στα ελληνικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς το ποσοστό υποχώρησε στο 2,6% το 2014.

Σημαντικές, ωστόσο, διαφορές καταγράφονται και με βάση την εθνική προέλευση των φοιτητών στο εσωτερικό της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το 4,7% των φοιτητών ΤΕΙ το 2014 ήταν αλλοδαποί απόφοιτοι ελληνικών σχολείων (από 5,7% το 2009 και 1,4% το 2001), ενώ το αντίστοιχο ποσοστό περιορίζεται σε 1,8% (από 2,6% το 2009 και 1,0% το 2001) στα πανεπιστήμια και σε 1,4% (από 1,0% το 2009 και 0,4% το 2001) στα λοιπά ιδρύματα. Η πιθανότητα φοίτησης σε πανεπιστήμιο είναι μειωμένη για τους μετανάστες (-19,9%) σε όλη την εξεταζόμενη περίοδο, φτάνοντας στο -18,5% μεταξύ 2006-2009 από -16,1% την προηγούμενη περίοδο 2001-2005. Στη διάρκεια της κρίσης, η αρνητική επίδραση στην πιθανότητα για τους μετανάστες αρχικά εντείνεται και στη συνέχεια υποχωρεί (από -20,3% το 2010 σε -29,3% το 2012 και -22,3% το 2014). Αντιστρόφως, η πιθανότητα των μεταναστών να σπουδάζουν σε ΤΕΙ είναι αυξημένη (21,3%). Μειωμένη είναι όμως η πιθανότητα μεταναστών να σπουδάζουν στις λοιπές επαγγελματικές σχολές (0,8%).

Αντίστοιχα, το 1,7% των φοιτητών στα κεντρικά πανεπιστήμια ήταν αλλοδαποί απόφοιτοι ελληνικών σχολείων, έναντι 1,8% στα ιδρύματα της περιφέρειας. Μειωμένη είναι και η πιθανότητα φοίτησης τους σε κεντρικό πανεπιστήμιο (-1,6%), αν και παύει να είναι στατιστικά σημαντική κάποια έτη. Ακόμη, οι μετανάστες έχουν αυξημένη πιθανότητα εντοπιότητας στα κεντρικά πανεπιστήμια (κατά 18%) στο σύνολο του δείγματος, ενώ στα περιφερειακά δεν υπάρχει σημαντική επίδραση.

Ακόμη, το 2014, το ποσοστό μεταναστών στα κεντρικά ΤΕΙ υπολογίζεται σε 5,8% (από 7,8% το 2009 και 2,2% το 2001), έναντι 4,2% στα ΤΕΙ της περιφέρειας (από 5,0% το 2009 και 1,1% το 2001). Σε αντίθεση με τα πανεπιστήμια, η πιθανότητα φοίτησης σε κεντρικό ΤΕΙ είναι αυξημένη (κατά 2,9%) στους μετανάστες. Οι μετανάστες έχουν επίσης μειωμένη πιθανότητα εντοπιότητας στα περιφερειακά ΤΕΙ (-2,4%).

Σημαντικές διαφορές καταγράφονται στην πρόσβαση των μεταναστών στα πεδία σπουδών στα πανεπιστήμια, καθώς το 2014 το ποσοστό μεταναστών ανήλθε σε 4,0% στις θεολογικές σχολές, 2,8% στα τμήματα ξένων γλωσσών – πολιτισμών, 2,7% στις κοινωνικές – πολιτικές επιστήμες και 2,5% στις σχολές καλών τεχνών. Υψηλότερη είναι η πιθανότητα φοίτησης των μεταναστών στις σχολές κοινωνικής – πολιτικής επιστήμης (3,6%), οικονομικών επιστημών – διοίκησης επιχειρήσεων (4,1%), πληροφορικής – επικοινωνίας (1,5%) και ξένων γλωσσών – πολιτισμών (1,2%).

Αυξημένη πιθανότητα έχουν οι μετανάστες να φοιτούν σε σχολή οικονομίας-διοίκησης στα ΤΕΙ (3,7%), ενώ είναι μειωμένη η πιθανότητα φοίτησης μεταναστών στις Ακαδημίες Εμπορικού Ναυτικού (-51,9%). Τέλος, παρατηρείται στους μετανάστες αυξημένη πιθανότητα

πρόσβασης στις ΑΣΤΕ Ρόδου (+10,1%) και Αγίου Νικολάου (+4,6%), καθώς και στις ΑΕΝ Θεσσαλονίκης (+6,0%) και Αθηνών (+3,4%). Αντίθετα, ιδιαίτερα μειωμένη είναι η πιθανότητα πρόσβασης για τους μετανάστες στις ΑΕΝ Ασπροπύργου (-16,4%) και Μακεδονίας (-11,3%).

Ανισότητες στην πρόσβαση αποφοίτων δημόσιων και ιδιωτικών σχολείων

Η μελέτη κατέγραψε, καταρχάς, διαφορές ως προς το σχολείο αποφοίτησης των φοιτητών σε σύγκριση με τον γενικότερο πληθυσμό (κάθετη ανισότητα), καθώς το ποσοστό των φοιτητών που προέρχονται από ιδιωτικά σχολεία έχουν αυξημένη εκπροσώπηση στα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και η διαφορά τους διευρύνεται μέχρι την έναρξη της κρίσης (από 0,8 π.μ. το 2002 σε 2,8 π.μ. το 2008). Η κρίση επέδρασε σημαντικά στο ποσοστό των φοιτητών που αποφοίτησαν από ιδιωτικό σχολείο, καθώς η διαφορά του από τους αποφοίτους δημόσιων λυκείων διευρύνθηκε ελαφρώς μεταξύ 2010 και 2014 (6,3% έναντι 5,4%).

Επιπλέον, σημαντικές ανισότητες παρατηρούνται στην πρόσβαση οριζόντια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αποφοίτων δημόσιων και ιδιωτικών σχολείων (οριζόντια ανισότητα). Ειδικότερα, το 8,2% των πρωτοετών φοιτητών στα πανεπιστήμια το 2014 ήταν απόφοιτοι ιδιωτικών σχολείων (από 10,1% το 2010 και 9,7% το 2001). Στα ΤΕΙ το ποσοστό αποφοίτων ιδιωτικών σχολείων περιορίζεται σε 2,8% το 2014 (από 3,7% το 2010 και 4,3% το 2001), ενώ στις επαγγελματικές σχολές αυτό το ποσοστό διακυμαίνεται στο εύρος 1,4%-4,5%.

Η αποφοίτηση από ιδιωτικό σχολείο επίσης ενισχύει τη πιθανότητα φοίτησης σε πανεπιστήμιο (κατά 15,2%). Ειδικότερα, το 8,2% των φοιτητών που εγγράφηκαν στα πανεπιστήμια το 2014 ήταν απόφοιτοι ιδιωτικών σχολείων (από 10,1% το 2010 και 9,7% το 2001). Επιπλέον, η θετική επίδραση της αποφοίτησης από το ιδιωτικό σχολείο στην πιθανότητα φοίτησης σε πανεπιστήμιο μειώθηκε από 17,5% το 2010 σε 14,6% το 2014 (15,2% συνολικά για την περίοδο 2001-2014). Στα ΤΕΙ το ποσοστό αποφοίτων ιδιωτικών σχολείων περιορίζεται σε 2,8% το 2014 (από 3,7% το 2010 και 4,3% το 2001), ενώ στις επαγγελματικές σχολές αυτό το ποσοστό διακυμαίνεται στο εύρος 1,4%-4,5%. Η πιθανότητα των αποφοίτων ιδιωτικού σχολείου να σπουδάζουν στα ΤΕΙ είναι μειωμένη (-13,9%). Μειωμένη είναι και η πιθανότητα απόφοιτοι ιδιωτικού σχολείου να φοιτούν σε λοιπή επαγγελματική σχολή (-0,6%). Η επίδραση του ιδιωτικού σχολείου στην πιθανότητα φοίτησης εξασθένησε κατά τη διάρκεια της κρίσης (από 17,5% σε 14,6% και από -16,7% σε -13,6% στα πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ αντίστοιχα).

Το ποσοστό αποφοίτων ιδιωτικών σχολείων είναι υψηλότερο στα κεντρικά πανεπιστήμια της χώρας. Το 2014 υπολογίζεται σε 10,4% στα κεντρικά ιδρύματα, κατά 4,3 π.μ. υψηλότερα σε σύγκριση με τα περιφερειακά πανεπιστήμια, όπου το 6,1% των πρωτοετών φοιτητών ήταν απόφοιτοι ιδιωτικών σχολείων. Ελέγχοντας, ωστόσο, για την επίδραση των υπόλοιπων μεταβλητών, προκύπτει ότι η αποφοίτηση από ιδιωτικό σχολείο δεν επηρεάζει μονοσήμαντα την πιθανότητα φοίτησης σε κεντρικό πανεπιστήμιο, καθώς την περίοδο 2001-2005 η επίδραση είναι αρνητική ενώ τα αρχικά έτη της κρίσης είναι μη στατιστικά σημαντική. Το 2014, οι απόφοιτοι ιδιωτικών σχολείων έχουν κατά 2,7% υψηλότερη πιθανότητα να σπουδάσουν σε κεντρικό πανεπιστήμιο.

Η αποφοίτηση από ιδιωτικό σχολείο αυξάνει ακόμη την πιθανότητα εντοπιότητας στα κεντρικά πανεπιστήμια (κατά 28,5%) ενώ έχει αρνητική επίδραση στην πιθανότητα εντοπιότητας στα περιφερειακά πανεπιστήμια (-5,8%).

Στα κεντρικά ΤΕΙ, το 3,6% των φοιτητών ήταν απόφοιτοι ιδιωτικών σχολείων το 2014 (από 5,1% το 2009 και 5,7% το 2001), έναντι 2,5% στα ΤΕΙ της περιφέρειας (από 3,2% το 2009 και 3,8% το 2001). Η αποφοίτηση από ιδιωτικό σχολείο έχει θετική επίδραση στην πιθανότητα φοίτησης σε κεντρικά ΤΕΙ τόσο πριν όσο και μετά την έναρξη της κρίσης (4,9%). Στη διάρκεια της κρίσης μειώνεται η πιθανότητα εντοπιότητας στα κεντρικά ΤΕΙ για τους αποφοίτους ιδιωτικού σχολείου (από 19,7% το 2010 σε 13,9% το 2014). Αντίθετα, μειωμένη είναι η πιθανότητα εντοπιότητας στα περιφερειακά ΤΕΙ για τους αποφοίτους ιδιωτικού σχολείου (-4,6%).

Το σχολείο αποφοίτησης επιδρά στην πρόσβαση στα διαφορετικά πεδία σπουδών στα πανεπιστήμια. Το 15,0% των φοιτητών που εγγράφηκαν στις νομικές σχολές το 2014 ήταν απόφοιτοι ιδιωτικών σχολείων. Αυξημένα ήταν τα ποσοστά και στις ιατρικές επιστήμες (12,6%) και στις σχολές μηχανικών (11,0%). Σε όρους πιθανότητας φοίτησης, η υψηλότερη θετική επίδραση της αποφοίτησης από ιδιωτικό σχολείο καταγράφεται σε σχολές μηχανικών (5,0%) και νομικής (2,3%), ενώ η εντονότερη αρνητική επίδραση παρατηρείται στις φιλοσοφικές σχολές (-3,1%). Το υψηλότερο ποσοστό αποφοίτων ιδιωτικών σχολείων που φοιτά στα ΤΕΙ καταγράφεται στις γραφικές-καλλιτεχνικές σπουδές (5,0% το 2014, από 8,1% το 2010 και 10,7% το 2001), αλλά στη δεύτερη θέση έρχονται τα τμήματα τεχνολογίας γεωπονίας, αγροτικής παραγωγής και τροφίμων (4,3% το 2014). Σε όρους πιθανότητας φοίτησης, η υψηλότερη θετική επίδραση του ιδιωτικού σχολείου παρατηρείται στις σπουδές τεχνολογίας γεωπονίας – τροφίμων (2,2%), οικονομίας – διοίκησης (1,7%) και γραφικών-καλλιτεχνικών σπουδών (0,9%).

Σε επίπεδο μεμονωμένων ιδρυμάτων, τα υψηλότερα ποσοστά αποφοίτων ιδιωτικών σχολείων καταγράφονται το 2014 στο ΕΜΠ (16,2%) και στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών (16,1%) και τα χαμηλότερα στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο (3,3%). Ωστόσο, η αποφοίτηση από ιδιωτικό σχολείο έχει σχετικά μικρή ανεξάρτητη επίδραση στην πιθανότητα φοίτησης σε συγκεκριμένα πανεπιστήμια όταν απομονωθεί η επίδραση άλλων κοινωνικών χαρακτηριστικών, καθώς η υψηλότερη θετική επίδραση περιορίζεται στο 1,2% (αφορά το ΕΜΠ).

Διαφορές ως προς την εντοπιότητα φοίτησης

Η οικονομική κρίση φαίνεται ότι επέδρασε στην επιλογή των φοιτητών να σπουδάσουν στον τόπο κατοικίας τους, καθώς το ποσοστό εντοπιότητας κυμαινόταν πριν την έναρξη της κρίσης κοντά στο 30%, ενώ στη διάρκεια της κρίσης ανήλθε σε 33,9% το 2011 και παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις έκτοτε (35,2% το 2013, αλλά και 31,2% το 2014), καθώς επηρεάζεται και από τις αλλαγές της κρατικής πολιτικής της περιόδου της κρίσης.

Σημαντικές διαφορές καταγράφονται στην εντοπιότητα των φοιτητών ανά κατηγορία ιδρύματος. Το ποσοστό φοιτητών από τον ίδιο νομό είναι σαφώς υψηλότερο στα πανεπιστήμια, σε σύγκριση με τα ΤΕΙ σε όλα τα χρόνια της ανάλυσης. Το 2014, υπολογίζεται σε 31,7% στα πανεπιστήμια, έναντι 25,6% στα ΤΕΙ. Με την κρίση, η εντοπιότητα των πρωτοετών φοιτητών εντείνεται τόσο στα πανεπιστήμια (από 27,6% το 2008 σε 34,5% το

2011) όσο και στα ΤΕΙ (από 21,5% το 2008 σε 28,0% το 2011), ωστόσο το 2014 παρατηρείται σημαντική αποκλιμάκωση (κατά 3,4 π.μ. στα πανεπιστήμια και 5,3 π.μ. στα ΤΕΙ). Στις λοιπές επαγγελματικές σχολές, η εντοπιότητα είναι εντονότερη έως το 2011 (στο εύρος 31,8%-37,8%), ωστόσο υποχωρεί σημαντικά την τριετία 2012-2014 (στο εύρος 26,9% – 28,9%).

Σε όρους πιθανοτήτων φοίτησης, η προέλευση από τον ίδιο νομό αυξάνει την πιθανότητα φοίτησης σε πανεπιστήμιο κατά 10,0%, με αντίστοιχη μείωση της πιθανότητας φοίτησης στα ΤΕΙ κατά 10,6% (με την έννοια ότι, εφόσον κάποιος σπουδάζει στον ίδιο νομό με εκείνον που πήγε σχολείο, είναι πιο πιθανό να ακολουθεί πανεπιστημιακές παρά τεχνολογικές ή επαγγελματικές σπουδές). Η μερική επίδραση της εντοπιότητας στην πιθανότητα φοίτησης στο πανεπιστήμιο υποχωρεί από 13,5% την περίοδο 2001-2005 σε 8,4% την περίοδο 2006-2009, επανέρχεται σε 12,8% με την κατάργηση της βάσης του 10 το 2010 και μειώνεται σταδιακά κατά τη διάρκεια της κρίσης σε 3,2% το 2014.

Επιπλέον, πολύ υψηλή είναι η επίδραση της εντοπιότητας στην πιθανότητα για τους φοιτητές πανεπιστημίων που προέρχονται από τα δυο μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας (κατά 46% το 2001-2005, κατά 53,4% το 2006-2009 και κατά 52,7% το 2014). Ειδικότερα, το ποσοστό φοιτητών που προέρχονται από τον ίδιο νομό ανέρχεται σε 58,5% στα κεντρικά πανεπιστήμια και σε μόλις το 11,2% στα πανεπιστημιακά ιδρύματα της περιφέρειας. Θετική συσχέτιση έχει η εντοπιότητα και στη φοίτηση σε κεντρικά ΤΕΙ (αύξηση της πιθανότητας κατά 52,6%). Το 63,0% των φοιτητών στα κεντρικά ΤΕΙ προήλθε το 2014 από αποφοίτους σχολείων στα δυο μεγάλα αστικά κέντρα, όταν στα ΤΕΙ της περιφέρειας μόλις το 10,9% των φοιτητών προήλθε από το ίδιο νομό. Στη διάρκεια της κρίσης ενισχύεται η επίδραση της εντοπιότητας στην πιθανότητα φοίτησης σε κεντρικό ΤΕΙ (από 46,1% το 2010 σε 56,2% το 2014).

Αυξημένη εντοπιότητα στα πανεπιστήμια καταγράφεται στις θεολογικές σχολές, όπου το 58,6% των πρωτοετών φοιτητών το 2014 προήλθαν από την ίδια περιφερειακή ενότητα. Ακολουθούν οι σχολές οικονομικών επιστημών – διοίκησης επιχειρήσεων (44,4%) και πληροφορικής – επικοινωνίας (44,0%). Το χαμηλότερο ποσοστό εντοπιότητας καταγράφεται στα παιδαγωγικά τμήματα δασκάλων (21,4%) και νηπιαγωγών (23,2%). Ελέγχοντας για την επίδραση άλλων παραγόντων, η εντοπιότητα έχει την υψηλότερη θετική επίδραση στην πιθανότητα φοίτησης στις σχολές οικονομικών επιστημών – διοίκησης επιχειρήσεων (κατά 5,6%), κοινωνικής – πολιτικής επιστήμης (3,5%), θεολογίας (2,1%) και πληροφορικής – επικοινωνίας (1,7%), ενώ η πιο έντονη αρνητική επίδραση παρατηρείται στους μηχανικούς (-5,3%).

Στα ΤΕΙ, πολύ υψηλότερα ποσοστά φοιτητών από τις ίδιες περιφερειακές ενότητες συγκεντρώνονται στα τμήματα γραφικών-καλλιτεχνικών σπουδών (64,5% το 2014) και εκπαιδευτικών τεχνολογίας (62,8%), ενώ αντίθετα πολύ χαμηλότερα ποσοστά παρατηρούνται στα τμήματα οικονομίας – διοίκησης (20,4%), τεχνολογίας γεωπονίας – αγροτικής παραγωγής – τροφίμων (22,3%) και εφαρμογών πληροφορικής – επικοινωνιών (22,4%). Σε όρους πιθανότητας φοίτησης, η εντοπιότητα έχει την υψηλότερη θετική επίδραση στα επαγγέλματα υγείας – πρόνοιας (8,0%), γραφικών-καλλιτεχνικών σπουδών (2,0%) και τεχνολογικών εφαρμογών (1,6%), ενώ αρνητική είναι η επίδραση στα τμήματα οικονομίας – διοίκησης (-8,8%) και τεχνολογίας γεωπονίας – αγροτικής παραγωγής – τροφίμων (-2,4%).

Ως προς τα μεμονωμένα ιδρύματα, το μεγαλύτερο ποσοστό φοιτητών από την ίδια περιφερειακή ενότητα (ή περιφέρεια για τα ιδρύματα της Αττικής) καταγράφεται το 2014 στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς (77,7%) και στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών (75,6%). Αντίθετα, μονοψήφιο ποσοστό φοιτητών από την ίδια περιφερειακή ενότητα έχουν τα πανεπιστήμια Πελοποννήσου (3,9%), Δυτικής Μακεδονίας (5,4%), Θράκης (5,4%) και το Ιόνιο Πανεπιστήμιο (7,0%). Σε όρους πιθανότητας φοίτησης, η εντοπιότητα έχει την υψηλότερη θετική επίδραση στο ΕΚΠΑ (22,6%), ενώ αντίθετα η αρνητικότερη επίδραση παρατηρείται στα πανεπιστήμια Θράκης (-11,7%), Αιγαίου (-6,9%), Ιωαννίνων (-6,8%), Κρήτης (-6,5%) και Πατρών (-6,3%).

Αντίστοιχα, υψηλή θετική συσχέτιση έχει η εντοπιότητα στη πιθανότητα φοίτησης στα ΤΕΙ Αθήνας (29,2%), Πειραιά (11,5%) και Θεσσαλονίκης (7,5%). Το μεγαλύτερο ποσοστό φοιτητών από την ίδια περιφερειακή ενότητα καταγράφεται το 2014 στα ιδρύματα των δυο μεγάλων αστικών κέντρων της χώρας – στα ΤΕΙ Πειραιά (80,3%), Αθήνας (71,2%), ΑΣΠΑΙΤΕ (62,8%) και Θεσσαλονίκης (42,8%). Στην άλλη άκρη της κατανομής, μόλις το 0,8% των φοιτητών στα τμήματα του ΤΕΙ Ιονίων Νήσων προήλθαν από την ίδια περιφερειακή ενότητα.

Συνοψίζοντας, η μελέτη έδειξε σημαντικές (κάθετες και οριζόντιες) ανισότητες στην πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση μεταξύ φοιτητών με διαφορετικό επίπεδο κοινωνικό-μορφωτικής οικογενειακής προέλευσης καθώς και ανισότητες ως προς το φύλο, την εθνική καταγωγή, και το (δημόσιο ή ιδιωτικό) σχολείο αποφοίτησης.

Επιπλέον, η μελέτη έδειξε ότι στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης μεταβλήθηκε η σύνθεση του φοιτητικού πληθυσμού, καθώς οι φοιτητές με άνεργους γονείς αυξήθηκαν, η προγενέστερη τάση μείωσης των φοιτητών με χαμηλό κοινωνικο-μορφωτικό επίπεδο οικογενειακής προέλευσης ανακόπηκε, και οι διαφορές τους με το γενικό πληθυσμό διευρύνθηκαν. Στη διάρκεια της κρίσης το ποσοστό φοιτητών με υψηλό κοινωνικο-μορφωτικό επίπεδο στα πανεπιστήμια μειώθηκε, εκείνο με πολύ υψηλό επίπεδο αυξήθηκε, ενώ η επίδραση της οικογενειακής προέλευσης στην πιθανότητα φοίτησης σε πανεπιστήμιο συνολικά (έναντι άλλων ιδρυμάτων) εξασθένησε ελαφρώς. Μικρές ανακατατάξεις και μικρή διεύρυνση των ανισοτήτων σημειώθηκε, ακόμα, με βάση την οικογενειακή προέλευση των φοιτητών στα διαφορετικά πεδία σπουδών στα πανεπιστήμια, καθώς και στα ΤΕΙ, αν και με όχι σαφείς κατευθύνσεις.

Η μελέτη κατέγραψε, επίσης, το φύλο ως σημαντικό παράγοντα ανισοτήτων στην πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, με τις διαφορές να μειώνονται στη διάρκεια της κρίσης και την επίδραση του να εξασθενεί. Κατέγραψε ακόμα τις ανισότητες στην πρόσβαση μεταναστών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, τις αυξημένες πιθανότητές τους να σπουδάζουν σε ΤΕΙ (έναντι των πανεπιστημίων) και τη μείωση της συμμετοχής τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στη διάρκεια της κρίσης. Η κρίση επέδρασε, ακόμη, στην αύξηση της συμμετοχής των αποφοίτων του ιδιωτικού σχολείου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση συνολικά, καθώς και στην ελαφρά μείωση της επίδρασης του ιδιωτικού σχολείου στην πιθανότητα φοίτησης στο πανεπιστήμιο (έναντι της φοίτησης σε ΤΕΙ), καθώς και στη συνολική εξασθένηση της επίδρασης του.

Τέλος, η κρίση επέδρασε στην επιλογή των φοιτητών να σπουδάσουν στον τόπο κατοικίας τους, αυξάνοντας τα ποσοστά εντοπιότητας, αν και στη διάρκεια της κρίσης, η επίδραση της εντοπιότητας στην πιθανότητα φοίτησης σε πανεπιστήμιο (έναντι άλλων ιδρυμάτων) μειώθηκε, ενώ εντάθηκε στην πιθανότητα φοίτησης σε κεντρικό ΤΕΙ.

Η συνέχιση της διερεύνησης της εξέλιξης της πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και των ανισοτήτων την περίοδο μετά το 2014 και ο τρόπος σταθεροποίησης των μεταβολών που έχουν σημειωθεί την πρώτη περίοδο της κρίσης θα επιτρέψει να κατανοήσουμε καλύτερα τις επιπτώσεις της κρίσης στην πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και την ισότητα των ευκαιριών.

Αξίζει, ωστόσο, να τονιστεί ότι η παρούσα μελέτη δεν κατέγραψε το σύνολο των εκπαιδευτικών ανισοτήτων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς δεν λαμβάνει υπόψη τον αριθμό των φοιτητών που επιλέγουν να σπουδάσουν στο εξωτερικό. Οι φοιτητές αυτοί προέρχονται, κατά κανόνα, από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Οι επιπτώσεις της επιλογής αυτής στη συνολική ανισότητα στην πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν μπορούν να καταγραφούν και να εκτιμηθούν επακριβώς, καθώς ο αριθμός των θέσεων εισαγωγής παραμένει κλειστός.

Τέλος, οι οικονομικές επιπτώσεις της κρίσης στην παραγωγική διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας θα έχουν μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στη δομή της απασχόλησης, των επαγγελμάτων, των αμοιβών και τον τρόπο ιεράρχησης τους. Ο τρόπος που αυτές οι ευρύτερες οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές θα επηρεάσουν τις εκπαιδευτικές επιλογές των νέων, και τις εκπαιδευτικές και τις κοινωνικές ανισότητες θα φανεί, καθώς η οικονομία και το νέο παραγωγικό πρότυπο θα σταθεροποιείται, ύστερα από την αποσταθεροποίηση που προκάλεσε η κρίση.

Συμπεράσματα για την εκπαιδευτική πολιτική

Η παρούσα μελέτη επιτρέπει να εξαγάγουμε ορισμένα συμπεράσματα για την εκπαιδευτική πολιτική του κράτους που αφορά στην άμβλυνση των ανισοτήτων και τη διεύρυνση της ισότητας των ευκαιριών.

Πρώτον, οι ανισότητες στην πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση που κατέγραψε η παρούσα μελέτη διαμορφώνονται πολύ νωρίτερα, στο πλαίσιο των κατώτερων βαθμίδων εκπαίδευσης και ξεκινούν ήδη από την προσχολική περίοδο. Ως εκ τούτου, η εκπαιδευτική πολιτική που επιδιώκει τον περιορισμό των εκπαιδευτικών και κοινωνικών ανισοτήτων, τη διεύρυνση της ισότητας των ευκαιριών και της κοινωνικής δικαιοσύνης θα πρέπει να εστιάσει πρωτίτως στην άμβλυνση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων στις βαθμίδες αυτές.

Δεύτερο, οι κάθετες και οριζόντιες ανισότητες στην πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση που χρηματοδοτείται από το κράτος θέτει υπό αμφισβήτηση την σκοπιμότητα της πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση χωρίς δίδακτρα για όλους τους φοιτητές, καθώς τα οφέλη της δεν κατανέμονται ισότιμα μεταξύ των φοιτητών διαφορετικής κοινωνικής προέλευσης. Αντίθετα, η άνιση συμμετοχή στη δωρεάν τριτοβάθμια εκπαίδευση συνιστά «αντίστροφη αναδιανομή» κρατικών πόρων από τα χαμηλότερα προς τα υψηλότερα κοινωνικά στρώματα, μέσω της φορολογίας.

Τρίτο, η αύξηση του αριθμού των φοιτητών με άνεργους γονείς μετά την έναρξη της κρίσης απαιτεί την αυξημένη κοινωνική στήριξη των φοιτητών για την διασφάλιση της ισότητας των ευκαιριών. Η κοινωνική στήριξη όμως χρειάζεται να εστιάζει σε αυτούς που έχουν πραγματική ανάγκη. Ως εκ τούτου, οι καθολικές παροχές προς τους φοιτητές (δωρεάν φοίτηση, σίτιση, συγγράμματα), ανεξαρτήτως των πραγματικών οικονομικών τους δεδομένων, στο πλαίσιο της κρατικής κοινωνικής στήριξης χρειάζονται επανεξέταση. Οι βελτιώσεις που έχουν σημειωθεί τα τελευταία χρόνια στην καταγραφή των εισοδημάτων και της περιουσίας των νοικοκυριών μπορεί να συμβάλλει στην καλύτερη στόχευση της κρατικής στήριξης των φοιτητών που έχουν πραγματική ανάγκη.

Τέταρτο, η παρούσα μελέτη εξέτασε τις ανισότητες μόνο ως προς την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Λόγω έλλειψης σχετικών στοιχείων, δεν ήταν δυνατό να εξεταστούν και οι ανισότητες στην επιτυχή και έγκαιρη ολοκλήρωση των σπουδών. Είναι όμως γνωστό από άλλες μελέτες ότι διαχρονικά ένα σημαντικό ποσοστό φοιτητών (25-30%) που εισέρχεται ετησίως στην τριτοβάθμια εκπαίδευση εγκαταλείπει τις σπουδές του. Είναι άγνωστα όμως τα κοινωνικά χαρακτηριστικά όσων εγκαταλείπουν τις σπουδές και, επομένως, δεν είναι δυνατό να αποτιμηθεί πόσο η εγκατάλειψη των σπουδών εντείνει περαιτέρω τις εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανισότητες. Είναι, συνεπώς, απαραίτητη η συστηματική παρακολούθηση και της πορείας των φοιτητών μέχρι την ολοκλήρωση των σπουδών, καθώς και η χάραξη μιας ολοκληρωμένης πολιτικής, για τη μείωση της εγκατάλειψης των σπουδών και την άμβλυνση των ανισοτήτων που ενδεχομένως επιφέρει.

Πέμπτο, η μελέτη κατέγραψε σημαντικές ανισότητες στην πρόσβαση αποφοίτων ελληνικών σχολείων με αλλοδαπή εθνικότητα. Η συστηματική παρακολούθηση της εκπαιδευτικής πορείας της δεύτερης γενιάς μεταναστών είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την διαμόρφωση πολιτικής με στόχο την άμβλυνση των ανισοτήτων με βάση την εθνική προέλευση των μαθητών και των φοιτητών. Για τούτο, μετά τις πρόσφατες μεταβολές στη

νομοθεσία για τις προϋποθέσεις χορήγησης ελληνικής υπηκοότητας, είναι σημαντικό να προσαρμοστεί αναλόγως ο τρόπος στατιστικής καταγραφής τους, ανεξαρτήτως υπηκοότητας, με βάση το παράδειγμα και άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Η καθυστέρηση προσαρμογής του Ατομικού Στατιστικού Δελτίου στις εξελίξεις αυτές θα έχει ως επίπτωση την απώλεια σημαντικής πληροφορίας για την ισότητα των ευκαιριών και την κοινωνική δικαιοσύνη στη ελληνική κοινωνία, καθώς αυτή διαφοροποιείται εσωτερικά με νέους τρόπους.

Έκτο, λόγω έλλειψης στοιχείων η παρούσα μελέτη δεν εξέτασε την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση φοιτητών με αναπηρίες ή ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Η συλλογή τέτοιων στοιχείων είναι, όμως απαραίτητη για την παρακολούθηση των ανισοτήτων και την χάραξη πολιτικής για τη άμβλυνσή τους.